

УДК 378.14

doi: 10.31474/2077-6780-2019-1-29-38

КАБЛАШ Вікторія Вадимівна⁴

*аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами
ім.акад. І.А.Зязюна,*

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ЗВО

Проаналізовано поняття «професійна підготовка», розглянуті підходи до професійної підготовки майбутніх психологів в Україні, США і країнах Європи; запропоновані способи професійної підготовки студентів – психологів як майбутніх лідерів; зроблені висновки та виявлені орієнтири в подальшій роботі щодо проблеми професійної підготовки майбутніх психологів.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні психологи, лідерство, ЗВО, особливості професійної підготовки в Україні.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Політичне і соціальне життя України змінюється дуже швидко. Щоб відповідати цим змінам, модернізується ринок праці, змінюючи вимоги до фахівців усіх профілів. Випускник ЗВО повинен відповідати не тільки професійним якостям, а й певним особистісним. Сьогодні основним завданням будь-якого вищого навчального закладу України є підготовка фахівця, який буде як професіоналом у своїй справі, так і особистістю, яка вміє працювати в команді, нести відповідальність за свої дії, володіти емоційним інтелектом, тощо.

Професія психолога вимагає особливої підготовки. Діяльність психолога будь-якого профілю передбачає, в першу чергу, не просто роботу з людьми, а й з їх внутрішнім світом - особливостями психіки. Тому сучасна освіта повинна приділяти особливу увагу підготовці фахівців в області психології. У нашій статті ми хочемо приділити особливу увагу особливостям професійної підготовки майбутніх психологів в умовах ЗВО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано

⁴© Каблеш В.В., 2019

розв'язання даної проблеми на які спірається автор. Особливостями підготовки майбутніх фахівців в ЗВО займалися Н.Нічкало, Л.Сущенко, Л.Бондар, О.Абадуліна, В.Сластенін, Н.Кузьміна, О.Романовський, І.Соколова, Н.Якса, С. Цюра, С.Когут та ін..

В своїх роботах питання професійної підготовки майбутніх психологів піднімали О.Бондаренко, Н.Пряжніков, В.Панок, В. Сімеченко, С. Максименко, В.Сагарда, Н.Чепелева, А.Руденок, Я.Чаплак, Е.Корабліна, І.Дубровіна та ін ..

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (визначення завдання): Метою нашої статті є виявлення особливостей професійної підготовки майбутніх психологів та підкреслити її важливість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка майбутніх фахівців є важливим завданням, що стоїть перед ЗВО. В. Давидов визначає професійну підготовку як єдність практики і теорії, з подальшим позитивним впливом на особистість [2,с.74]. Н.Нічкало в своїх роботах відзначала, що професійна підготовка майбутніх фахівців повинна бути орієнтована на особистісний і творчий розвиток особистості [7,с.10]. Л. Сущенко вважає обов'язковим враховувати вимоги сучасного ринку праці для здійснення високого рівня професійної підготовки [11,с.14]. Т. Гончаренко визначає професійну підготовку як систему і бачить її особливості такими: цілісність, спрямованість, складність, можливість регулювання [1,с.30].

О. Лейбович розглядає професійну підготовку в двох аспектах:

- в широкому сенсі професійна підготовка - це різні форми здобуття освіти, підготовка професійних кадрів;

- у вузькому сенсі - прискорене отримання знань [6,с.34].

С. Батишев визначає професійну підготовку як певний набір знань, умінь, навичок, специфіки поведінки, для забезпечення успішної діяльності фахівця [12,с.1168].

В. Семиченко пропонує розглядати професійну підготовку в трьох аспектах:

1) певна мета і кінцевий результат ЗВО;

2) процес, завдяки якому відбувається становлення студента як професіонала;

3) особливості залучення студента в навчально - виховний процес [10,с.48].

Виходячи з розглянутих визначень, ми визначаємо професійну підготовку як навчально - виховний процес, спрямований на професійне та особистісно-моральний розвиток студента, який відповідає сучасним ринкам праці.

В. Панок в наукових дослідженнях виділив особливості професійної підготовки майбутніх психологів. Систематизувавши погляди вчених на цю проблему, автор виділив три напрямки професійної підготовки:

- 1) формування та розвиток професійних умінь і навичок;
- 2) формування позиції, спрямованості, професійної мотивації, ставлення до професії;
- 3) формування професійних і особистісних якостей, що сприяють успішній професійній діяльності [8,с.137].

На основі даних досліджень В. Панок запропонував авторську трирівневу модель професійної підготовки майбутніх психологів:

1-й рівень складається з загальногуманітарних і загальнотеоретичних дисциплін, які необхідно викладати з застосуванням класичних форм лекційних та семінарських занять. Необхідно використовувати так званий «випадковий» підхід з використанням художніх ілюстрацій, прикладами з книг, тощо.

2 - й рівень характеризується вивченням теоретичних і методичних засад, а також спрямований розгляд різних напрямків в психології. Для студентів це необхідний процес. Завдяки ньому, майбутнім психологам легше вибрати такий напрямок в психологічній науці, який найбільш привертає увагу, а також синтезувати свої знання, вміння та навички в єдине для того, щоб розвиватися як професіонал. Сприяє розвитку професійних навичок також підготовка звітів по практиці, тощо. Завдяки цьому, студент може в повній мірі поринути в практичну діяльність.

3-й рівень - форми психологічної практики. Даному рівню притаманне оволодіння спеціальними методами і технологіями в рамках професійного спрямування [8,с.138].

Є.Корабліна розробила теоретичну модель професійної підготовки майбутніх психологів і виділила в ній кілька етапів:

- 1) наявність у майбутнього фахівця необхідних теоретико-методологічних знань;
- 2) накопичення свого власного життєвого досвіду, особистісне зростання, досвід взаємодії з іншими людьми,;
- 3) професійні вміння, навички і знання;
- 4) розвиток індивідуального стилю професійної діяльності;
- 5) опрацювання професійної майстерності [5,с.24].

Одним з важливих аспектів в професійній підготовці майбутніх психологів вчені О. Бондаренко, Н. Чепелева, О. Саннікова виділяють проходження студентом психотерапевтичної сесії в ролі клієнта. Це буде сприяти в опрацюванні особистості самого фахівця в галузі психології, а також

з'являться навички в управлінні своїми емоціями [8,с.139].

І. Дубровіна розділяє студентів - психологів на два типи: 1) вчений з орієнтацією на практику; 2) практик, зацікавлений в науковій діяльності. Також автор зазначає, що освіта - це не тільки навчання, але і виховання. Студент - психолог повинен бути не тільки конкурентоспроможним фахівцем, що відповідає сучасним вимогам ринку праці, а й також бути інтелігентною і культурною особистістю, а також володіти конкретно психологічною культурою. Вплив викладацького складу, його ерудиція, моральна складова допомагає майбутньому психологу розвиватися як професіоналу і чесній особистості [3,с.2].

О. Романовський зазначає, що важливим аспектом для професійної підготовки майбутніх психологів є введення дисципліни «Філософія досягнення успіху». На лекціях і практиках студенти вивчають особливості лідерства та успіху, аналізують поняття «успіх» і його складові, розглядають і аналізують портрет успішної людини, імідж та вивчають навички, які сприяють досягнення успіху. На думку вченого, дисципліна «Філософія досягнення успіху» допомагає студентам - психологам сформувати вміння та навички для досягнення успіху у про особистісному та професійному житті [9,с.8].

Досвід професійної підготовки студентів - психологів за кордоном має деякі відмінності від українського. У США і країнах Європи підготовка майбутніх фахівців в області психології здійснюється за такими принципами:

1) базова теоретична підготовка, що включає в себе біологічну психологію, психологію розвитку, соціальну психологію, теорію і методологію, психологію розвитку;

2) студенти мають можливість самостійно вибирати собі дисципліни, які вони вивчатимуть. Такий підхід сприяє розвитку професійних навичок і конкретизує напрям в психології, по якому буде рухатися майбутній фахівець;

3) обов'язкова професійна практика під керівництвом досвідчених психологів і складання проекту, який необхідно захистити в кінці навчання [4,с23].

У США спрямованість у професійній підготовці орієнтована на студентів, які цікавляться наукою і тих, кому близька практична діяльність. Завдяки цьому, студент має можливість вибирати серед безлічі навчальних курсів, як загальних, так і спеціальних. Зокрема з психології студенти мають можливість вибирати серед трьох типів курсів:

1) обов'язкові курси (методологія наукових досліджень, експериментальна психологія, статистика);

2) спеціальні курси, пов'язані з напрямком в психології, який цікавить

студента;

3) інтегративні курси [4,с.23].

Ми вважаємо, що професійна підготовка майбутніх психологів у вищих навчальних закладах США в повній мірі допомагає студенту розвиватися як фахівцю, і, що найголовніше - розвиватися в тому напрямку психології, в якому він буде надалі реалізовуватися як фахівець.

Європейська система підготовки дещо відрізняється від американської та української. Навчальний план передбачає проходження трьох циклів. Розглянемо їх докладніше:

1-й цикл здійснюється ознайомлення студентів з різними напрямками в психології, методиками і методами, відбувається знайомство з непсихологічними теоріями;

2-й цикл дозволяє студенту отримати знання як фахівця загальної практики, так і фахівця в конкретних напрямках психології (психологія управління, освіти або клінічна психологія). На даному етапі студент може отримати диплом про вищу освіту;

3-й цикл - супервізорська практика. Здійснюється для підготовки фахівця до незалежної практики і вмінню комбінувати теоретичні та практичні знання [4,с.24-25].

Ми вважаємо, що даний тип професійної підготовки майбутніх психологів є дуже значущим для реалізації фахівців як практиків. Через весь цикл навчання ми бачимо спрямованість на практичну діяльність і з боку ЗВО здійснюються всі заходи щодо її реалізації.

У нашій роботі ми визначаємо підготовку майбутніх психологів з урахуванням розвитку фахівця як лідера. Проблема лідерства досить актуальна на сьогоднішній день не тільки в Україні, а й в усьому світі. У нашій статті ми розглядаємо не просто особистість лідера, а особистість психолога - лідера. Ми вважаємо, що психолог - лідер - це фахівець, який володіє певним набором лідерських якостей, володіє високим рівнем самоконтролю і вміє працювати з людьми так, щоб під його впливом, оточуючи змінювали свої деструктивні переконання на позитивні.

Для професійної підготовки майбутніх психологів-лідерів, можна запропонувати наступні напрямки:

1) проведення тренінгових занять, спрямованих на розвиток і підвищення лідерських якостей;

2) підвищення самоорганізації студентів, шляхом позааудиторних завдань, таких як: підготовка спільного проекту, тренінгу, тощо;

3) введення дисциплін, спрямованих на підвищення рівня знань про

проблематику лідерства, розвиток і підвищення рівня лідерських якостей і лідерського потенціалу;

4) використання відео-матеріалів з тематики лідерства, спрямованих на повноцінне формування світогляду у студентів з приводу особистості і діяльності лідера;

5) створення можливостей для студентів проявити себе в тренерській роботі.

На прикладі кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім.акад.І.А.Зязюна, що знаходиться в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» хочемо продемонструвати способи підготовки психологів - лідерів. На кафедрі функціонує Центр лідерства, відкритий завдяки участі в міжнародному проекті в межах програми ТЕМПУС за Міжнародним Проектом «ELITE» - «Освіта для лідерства, інтелектуального та творчого розвитку». У Центрі лідерства проводяться тренінги для студентів, старост груп, а також самі студенти - психологи мають можливість проводити тренінги для молодших курсів, студентів технічних спеціальностей і школярів. Також на кафедрі введені такі дисципліни як «Теорія і практика формування лідера», «Психологія управлінської діяльності лідера», «Психологія бізнесу», які сприяють розвитку лідерських якостей майбутніх психологів. Хочемо зазначити, що в рамках дисципліни «Психологія управлінської діяльності лідера» проходить «Фестиваль лідерства», де студенти презентують розроблені тренінги за різними темами щодо розвитку лідерства, а викладачі виступають у ролі експертів та оцінюють роботи.

Ми вважаємо, що ці способи в психолого-педагогічній роботі з майбутніми психологами забезпечать підвищення рівня лідерських якостей, складуть повний образ лідера і розуміння значення лідерства для успішної діяльності професіонала.

Висновки: Професійна підготовка є головною складовою становлення майбутнього психолога як успішного, конкурентноспроможного фахівця. Українська вища освіта повинна приділяти велику увагу практичній діяльності студентів під час навчання в ЗВО. Відзначається, що студенти отримують велику кількість теоретичних знань і досить невелику кількість практичних навичок. У підсумку ми отримуємо фахівця, який знає багато, але відчуває проблеми в практичній діяльності. На сьогоднішній день мало хто розуміє важливість розвитку лідерських якостей у майбутніх психологів. Але саме цей аспект є невід'ємною частиною практичної діяльності успішного фахівця, тому ми вважаємо, що проблемі професійної підготовки майбутніх психологів треба приділяти достатньо уваги. Робота з розвитку лідерських якостей та

особливостям професійної підготовки майбутніх психологів продовжується.

Список використаної літератури:

1. Гончаренко Т. Сутність поняття «професійна підготовка майбутніх інженерів - програмістів»/ Т.Гончаренко // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2017. – Вип.3. – С. 27 – 36.
2. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения / В.В.Давыдов. – М. : ИНТОР, 1996. – 544 с.
3. Дубровина И.В. О профессиональной подготовке практического психолога образования /И.В. Дубровина// Электронный журнал «Психологическая наука и образование» - 2012. В.1. – С. 1-9. Электронный доступ: <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2773.phtml>
4. Каратерзи В.А., Поташева Ю.Л. Деятельность практического психолога (Введение в специальность) для специальности 1 -23 04 Психология: учеб.-метод.комплекс для учебной дисциплины /В.А.Каратерзи, Ю.Л.Поташева. – Витебск: ВГУ им.П.М.Машерова, 2017. – 207с.
5. Кораблина Е.П. Особенности подготовки психолога-консультанта к профессиональной деятельности./Е.П. Кораблина //Известия РГПУ им. А.И. Герцена. Научный журнал. СПб – 2015. №5(12). - С. 20-30.
6. Лейбович А.Н. Структура и содержание государственного стандарта профессионального образования /А.Н. Лейбович. – М., 1991. – 224 с.
7. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 9–22
8. Панок В. Професійне становлення практичних психологів: досвід і перспективи / В. Панок // Психологія і суспільство. - 2013. - № 3. - С. 135-141
9. Романовський О. Г. Особливості професійної підготовки майбутніх психологів в НТУ "ХП" / О. Г. Романовський // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. Л. Л. Товажнянський, О. Г. Романовський. – Харків : НТУ "ХП", 2012. – Вип. 30-31 (34-35). – С. 5-10.
10. Семиченко В.А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей: дис. докт. псих. наук: 19.00.07/ В.А. Семиченко. – К., 1992. – 432с.
11. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2003. – 442 с.

12. Энциклопедия профессионального образования. в 3-х т. / Под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1998. – Т.2. – 1784 с. Электронный доступ : <http://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf>

References

1. Honcharenko, T. (2017). Sutnist poniattia “profesiina pidhotovka maibutnikh inzheneriv-prohramistiv”. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyu systemamy*, 3, 27-36 [in Ukrainian].
2. Davydov, V. V. (1996). *Teoriia razvivaiushchego obucheniiia*. Moscow: INTOR [in Russian].
3. Dubrovina, I. V. (2012). O professionalnoi podgotovke prakticheskogo psikhologa obrazovaniia. *Elektronnyi zhurnal “Psikhologicheskaiia nauka i obrazovanie”*, 1, 1-9. Retrieved from: <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2773.phtml> [in Russian].
4. Karaterzi, V. A., Potasheva, Yu. L. (2017). *Deiatelnost prakticheskogo psikhologa (Vvedenie v spetsialnost) dlia spetsialnosti 1-23 04 Psikhologiiia: ucheb.-metod. kompleks dlia uchebnoi distsipliny*. Vitebsk: VGU im. P. M. Masherova [in Russian].
5. Korablina, Ye. P. (2015). Osobennosti podgotovki psikhologa-konsultanta k professionalnoi deiatelnosti. *Izvestiia RGPU im. A. I. Gertsena. Nauchnyi zhurnal*, 5(12), 20-30 [in Russian].
6. Leibovich, A. N. (1991). *Struktura i sodержanie gosudarstvennogo standarta professionalnogo obrazovaniia*. Moscow [in Russian].
7. Nychkalo, N. H. (2001). Neperervna profesiina osvita yak filosofska ta pedahohichna katehoriia. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*, 1, 9–22 [in Ukrainian].
8. Panok, V. (2013). Profesiine stanovlennia praktychnykh psykholohiv: dosvid i perspektyvy. *Psykhologhiia i suspilstvo*, 3, 135-141 [in Ukrainian].
9. Romanovskiy, O. H. (2012). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv v NTU “KhPI”. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*, 30-31 (34-35), 5-10. L. L. Tovazhnianskyi, O. H. Romanovskiy (Eds.). Kharkiv: NTU “KhPI” [in Ukrainian].
10. Semichenko, V. A. (1992). *Kontseptsiia tselostnosti i ee realizatsiia v profesionalnoi podgotovke budushchikh uchitelei: dissertatsiia dokt. psikh. nauk: 19.00.07*. Kyiv [in Russian].
11. Sushchenko, L. P. (2003). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu (teoretyko-metodolohichni aspekt)*. Zaporizhzhia: ZDU [in Ukrainian].
12. Batyshev, S. Ya. (Ed.). (1998). *Entsiklopediia professionalnogo*

obrazovaniia. Moscow: АРО. Retrieved from: <http://www.anovikov.ru/dict/epo.pdf> [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 02.04.2019

В. В. Каблаш

аспирант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім.акад. І.А.Зязюна,
Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», г.. Харьков, Украина

Теоретические основы профессиональной подготовки будущих психологов в условиях высшего учебного заведения

Проанализировано понятие «профессиональная подготовка», рассмотрены подходы к профессиональной подготовке будущих психологов в Украине, США и странах Европы; предложены способы профессиональной подготовке студентов – психологов как будущих лидеров; сделаны выводы и выбраны ориентиры в дальнейшей работе по проблеме профессиональной подготовке будущих психологов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущие психологи, лидерство, высшее учебное заведение, особенности профессиональной подготовки в Украине.

V. V. Kablash

PhD student of the Department of Pedagogy and Psychology of Management of Social Systems named after Acad. I.A. Ziaziun,
National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv, Ukraine

Theoretical framework of training future psychologists at higher educational institutions

***Problem setting:** A graduate of a higher educational institution is expected to possess certain professional and personal qualities. At present, the principal task of any Ukrainian higher educational institution is preparing a specialist who will be expert in his/her chosen field as well as a personality capable of working in a team, responsible for his/her actions, possessing emotional intelligence, etc.*

***Recent research and publications analysis.** Peculiarities of training future specialists at higher educational institutions were considered by N. Nychkalo, L. Sushchenko, L. Bondar, O. Abadulina, V. Slastenina, A. Romanovskyi, N. Kuzmina, I. Sokolova, N. Yaksa, S. Tsiura, S. Kohut et al. The issues of training future psychologists were analyzed in the research works of O. Bondarenko, N. Priazhnikov, V. Panok, V. Simechenko, S. Maksymenko, V. Saharda, N. Chepeleva, A. Rudenok, Ya. Chaplak, Ye. Korablina, I. Dubrovina.*

Paper objective: *The paper aims to reveal the peculiarities of training future psychologists and understanding of the importance of high-quality professional training.*

Paper main body. *Training future specialists is the principal task of a higher educational institution. In our paper, we consider training future psychologists in terms of their development as leaders. The issue of leadership is quite relevant these days both in Ukraine and abroad. The paper describes not just a leader's personality, but the personality of a psychologist who is a leader at the same time, i.e. the one who possesses developed leadership qualities, high level of self-control and is capable of working with people in such a way that they would replace their destructive beliefs with the positive ones.*

Conclusions of the research. *At present, few people are aware of the importance of leadership qualities development in future psychologists, although this very aspect forms an integral part of a successful specialist's work.*

Key words: *vocational training, future psychologists, leadership, higher educational institution, features of vocational training in Ukraine.*